

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

АРХЕОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ім. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

УКРАЇНСЬКИЙ АРХЕОГРАФІЧНИЙ ЩОРІЧНИК

НОВА СЕРІЯ

ВИПУСК 7

•

УКРАЇНСЬКИЙ
АРХЕОГРАФІЧНИЙ
ЗБІРНИК

ТОМ 10

Видавництво М.П. Коць
Київ – Нью-Йорк
2002

Алла АТАМАНЕНКО (Острог)

**“БЮЛЕТЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК”
ЗА 1946 РІК ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ
РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ
НАУКИ В ДІАСПОРІ**

Українська Вільна Академія Наук (УВАН) понад півстоліття тому була створена тими українськими вченими, які під час воєнного лихоліття були змушені покинути батьківщину, але, не зважаючи на складнощі повоєнного життя в еміграції, не втратили бажання науково працювати. Причини цього частково розкрив у своїх спогадах один із відомих українських вчених Ярослав Рудницький: “...Діаспорні науковці зрозуміли, що їхнє завдання у вільному світі передусім у продовжуванні наукових традицій, винесених з рідного краю, а там протидії збаламученого Заходу всеросійськими ідеями, утотожнюванню “СССР” з “Росією” з промовчуванням України й української культури власне на користь північного сусіда. Поволі завдяки праці українських учених на Заході під фірмою “Вільної Академії” виринула з небуття українська правда й Україна почала займати належне їй місце в світовій науці...”¹

Діяльність УВАН, як і інших українських наукових установ і інституцій за межами України, все ще вимагає детального і комплексного дослідження попри наявність низки праць, що висвітлюють як наукову²,

¹ Рудницький Я. До історії УВАН у Авгсбурзькому періоді // Науковий збірник (1945–1950–1995) / Ред. М.Антонович. – Нью-Йорк, 1999. – Т.IV. – С.37.

² Архімович О. Українська Вільна Академія Наук в її історичному розвитку // Ювілейне видання, присвячене двадцятиліттю діяльності: 1945–1965. – Нью-Йорк, 1967. – С.8–14; Омельченко В. Українська Вільна Академія Наук у США // Там само. – С.40–51; Винар Л. Сучасний стан української вільної історичної науки // Календар “Нового шляху” на 1967 рік. – Вінніпег, 1967. – С.119–138; Омельченко В. Українська Вільна Академія Наук у Німеччині та Українська Вільна Академія Наук у США (1945–1988) // 125 років Київської української академічної традиції 1861–1986: Збірник / Ред. М.Антонович. – Нью-Йорк, 1993. – С.84–100; Архімович О. Матеріали до історії Української Вільної Академії Наук у США // Вісті УВАН / Ред. О.Домбровський. – Нью-Йорк, 2000. – Ч.2. – С.89–139; Домбровський О. До історії відносин між УВАН, УІТ і НТШ // Там само. – С.27–44; його ж. До історії Української Вільної Академії Наук у США // Український історик. – 1986. – Т.ХХІІІ. – Ч.3–4 (91–92). – С.90–96; його ж. Українська Вільна Академія Наук у США (1945–1950–1865) // Там само. – 1965. – Т.III. – Ч.3–4. – С.5–10 та ін.

так і громадську її діяльність³. При цьому переважна більшість існуючих студій стосується саме американського періоду існування УВАН, але початок її становлення пов'язаний з Німеччиною і, на жаль, ще не знайшов достатнього висвітлення в історичній літературі⁴.

Ідея створення Української Академії Наук, діяльність якої була б продовженням діяльності ВУАН і об'єднувала українських дослідників, виникла тоді, коли більшість учених вже опинилися в еміграції і зіткнулися з проблемою консолідації наукових сил при їх загальній розпорошеності як в різних країнах, так і в межах кожної із них. Потреба у створенні консолідуючих наукових установ обумовила відновлення і продовження діяльності тих, що постали в діаспорі ще до Другої світової війни. Але процес об'єднання всіх науковців, включаючи тих, що були змушені покинути Україну під час війни, у рамках “старих” наукових установ був досить складною справою, що призвело до зародження й реалізації ідеї створити Українську Вільну Академію Наук, яка б об'єднала всі наукові сили. В листопаді 1945 року в Авгсбурзі нарада 12 українських вчених (це були дійсні члени різних наукових товариств – Наукового Товариства ім. Шевченка, Празького Історично-Філологічного Товариства, наукових українських установ та музеїв: Д.Дорошенко, Л.Білецький, П.Курінний, В.Міяковський, В.Державин, В.Петров, Л.Чикаленко, В.Шаян, В.Щербаківський, В.Чапленко, а також, можливо, О.Повстенко та Д.Горняткевич⁵), прийняла рішення про її створення⁶.

З перших місяців існування академії постало питання видання “Бюлетеня” для систематичного інформування про її діяльність. Саме тому “Бюлетень Української Вільної Академії Наук”, перший номер якого з'явився 20 січня 1946 р., є важливим джерелом дослідження історії становлення УВАН поруч з “Літописом УВАН”, який також видавався у Німеччині⁷.

Кожен випуск “Бюлетеня УВАН” друкувався циклостилом (мімеографія) у кількості 100 примірників (за винятком першого випуску, який

³ Горняткевич Д. Мистецьке життя при УВАН // Ювілейне видання, присвячене двадцятиліттю діяльності... – С.15–19; Винар Л. Діяльність Історичної Секції УВАН // Вісті УВАН. – С.140–155; Луцький Ю. Початки “Анналів” // Український історик. – 1995. – Т.ХХХІІ. – Ч.1–4 (124–127). – С.82–86 та ін.

⁴ Найкраще цей період висвітлено у працях: Антонович М. 50-річчя Української Вільної Академії Наук // Науковий збірник (1945–1950–1995). – С.9–31; Винар Либотур. Ukrainian Scholarship in Exile: The DP Period: 1945–1952. – Kent, Ohio, 1989; Омельченко В. Українська Вільна Академія Наук у Німеччині та Українська Вільна Академія Наук у США (1945–1988). – С.84–100; Короткий нарис історії УВАН у Німеччині // Українські наукові вісті. Інформаційно-науковий бюлетень УВАН у Німеччині. – Мюнхен, 1971. – №1–2: (Січень 1970 – січень 1971). – С.5–33.

⁵ Антонович М. 50-річчя Української Вільної Академії Наук. – С.10.

⁶ Чикаленко Л. Об'єднання наукової роботи // Бюлетень Української Вільної Академії Наук (далі – Бюлетень УВАН). – 1946. – №1: (Січень). – С.3.

⁷ Безушко В., Рудницький Я. Видання УВАН у першому десятилітті: 1945–1955. – Вінніпег, 1955. – С.11–12.

було видано у кількості 150 прим.). Видавався “Бюлетень” щомісяця, але два випуски (№8–9 та 11–12) вийшли спареними. Всього в Німеччині вийшло 12 випусків “Бюлетеня”. Випуски різнилися за об’ємом – від 6 (№2) до 35 (№11–12) сторінок. Не було постійним і місце видання (яке зазначалося не в усіх випусках) – у перших з них названо було Авгсбург (Соммер-Казерне) та Новий Ульм.

Переважна частина “Бюлетенів” (за винятком №6 за червень 1946 р.) розпочиналась статтями, які можна вважати програмними для розвитку української науки в еміграції⁸. Такі статті також містили інформацію про процес становлення УВАН. Першою з цих публікацій була інавгураційна доповідь Левка Чикаленка “Об’єднання наукової роботи”⁹, проголошена ним 5 грудня 1945 р.¹⁰ У ній було розглянуто особливості української еміграції 1939–1944 рр., визначено “обов’язок... не тільки національно-державної, але й національно-культурної праці”, що обумовило потребу об’єднання наукового життя. При цьому він зазначив труднощі, які були пов’язані з розкиданістю науковців по різних переселенських таборах, відносно малою кількістю науковців одного фаху. Саме Л.Чикаленко одним із перших розповів про нараду науковців із Авгсбургу 16 листопада 1945 року, на якій було розроблено проект створення нового наукового об’єднання – Української Вільної Академії Наук, що за задумом організаторів дозволяла об’єднати вчених при наданні їм можливості проявити ініціативу у творенні інших наукових осередків. Повідомлялось тут і про створення 5 грудня 1945 р. першої наукової групи УВАН – “Передісторії та ранньої історії з допоміжними науками”.

У другому випуску “Бюлетеня УВАН” (лютий 1946 р.) керівний член групи історії та теорії літератури проф. Леонід Білецький у статті “Перший досвід наукових конференцій Української Вільної Академії Наук”¹¹ зробив підсумки наукової роботи на початковому етапі існування академії. Він перелічує тогочасні форми організаційної праці у рамках УВАН – листування керівного члена з іншими членами групи, наради членів групи для розв’язання нагальних проблем, листування керівних членів окремих груп з Президією УВАН, наради керівних членів груп. У той же час автор визначив причини надання переваги такій формі наукової роботи, як конференції, які уможлилювали безпосереднє спілкування науковців, обговорення заслуханих доповідей, створення нових наукових груп. Він наголосив на значенні запланованої Шевченківської конференції, в якій мали взяти участь усі групи УВАН. У третьому випуску “Бюлетеня” (бере-

⁸ Статті, в яких розглядалися актуальні на той час проблеми розвитку науки, друкувалися тоді і в інших українських наукових виданнях, див.: *Кубійович В.* Сучасні проблеми української науки // Сьогодні і минуле. Вісник українознавства. Видає НТШ. Нова серія. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1948. – Ч.1. – С.5–17 та ін.

⁹ Там само. – С.1–4.

¹⁰ *Антонович М.* 50-річчя Української Вільної Академії Наук. – С.15.

¹¹ *Білецький Л.* Перший досвід наукових конференцій Української Вільної Академії Наук // Бюлетень УВАН. – 1946. – №2: (Лютий). – С.1–2.

зень 1946 р.) програму діяльності мовознавчої групи накреслила стаття її керівника Ярослава Рудницького “Найближчі завдання українського мовознавства на чужині”¹².

Важливе значення для розуміння засад початкового етапу діяльності академії має стаття “Перед Шевченківською конференцією УВАН”, подана в четвертому випуску “Бюлетеня” (квітень 1946 р.) без підпису автора, який був, вірогідно, членом Президії. У ній повідомлялось про перенесення конференції з технічних причин з березня на квітень. Розцінюючи конференцію всіх груп УВАН як важливий етап діяльності академії, автор статті підвів підсумок праці за півроку. Він повідомив, вказавши дати, про створення 7 наукових груп, назвав проведені ними конференції. Ця стаття продемонструвала, що на той час для УВАН важливою проблемою було визначення місця вчених-мистецтвознавців у системі української науки в діаспорі, і пролунала пропозиція включення їх до академії з перейменуванням останньої в Українську Вільну Академію Наук і Мистецтв. Потреба видання наукових праць стала ще однією важливою проблемою, яка, на думку автора, мала бути розв’язана шляхом друку окремими випусками доповідей чи праць, які б під певними порядковими номерами входили до фахових серій. При цьому пропонувалося використовувати всі існуючі видавництва в умовах відсутності власної друкарні УВАН.

Важливим джерелом для розуміння особливостей діяльності УВАН та окремих науковців за межами України у перші повоєнні роки є стаття Дмитра Чижевського “Наукова праця на еміграції”, опублікована у п’ятому випуску “Бюлетеня” (травень 1946 р.)¹³. Автор подав детальну характеристику обставин, в які потрапила українська та, певною мірою, іноземна наука у повоєнні роки, коли бібліотеки та архіви мали великі втрати, часом не функціонували, що, зрозуміло, ускладнювало наукову працю. Для українських науковців в умовах еміграції ситуація ускладнювалась також відсутністю потрібних архівних матеріалів для дослідження тем з українознавства. Саме тому Д. Чижевський висловив свою думку про перспективи розвитку української науки за межами України. На його думку, на цьому етапі важливо було з’ясувати, над чим і як можна працювати в тих умовах, що склалися¹⁴. Головним завданням було продовження наукових досліджень та підготовка молодих вчених.

Автор вирізнив кілька основних напрямів організації наукової праці. Плідним могло стати опрацювання україніки в тих бібліотеках, що збереглися. При цьому важливим був би як пошук і вивчення стародруків, так і дослідження новіших матеріалів. Безперечно, корисним було б використання можливості доступу до неукраїнської наукової літератури для вдосконалення методики досліджень і на цій основі опрацювання вже й розроблених тем. Створення системи інформування про нові наукові

¹² Там само. – №3: (Березень). – С.3–5.

¹³ *Чижевський Д.* Наукова праця на еміграції // Там само. – №5: (Травень). – С.1–6.

¹⁴ Там само. – С.1–2.

здобутки неукраїнської науки сприяло б прискоренню опанування методами історичних та інших досліджень, поширених на Заході. Крім того, обмеження доступу до української історичної літератури і опублікованих джерел можна було б компенсувати обранням для дослідження проблематики, яка б дозволяла користуватись неповним науковим апаратом, можливо, була б пов'язана з дослідженням текстів окремих пам'яток (“стиглий дослідник має завжди змогу робити певні досліді на підставі лише тексту”¹⁵). У той же час, на думку автора, при обранні тем для молодих дослідників потрібно було б розумно ставити завдання, щоб для його розв'язання достатнім було б використання доступних матеріалів архівів та бібліотек. Завершуючи свою статтю, Д.Чижевський наголосив на потребі створення через УВАН системи допомоги дослідникам в процесі підготовчої роботи, коли б науковці, що мали доступ до архівів та бібліотек, допомагали іншим у пошуках потрібних матеріалів, у складанні бібліографічних виписок і нотаток¹⁶.

У сьомому випуску “Бюлетеня” (липень 1946 р.) у редакційній статті (вони часто не підписувалися) було підсумовано здобутки піврічної діяльності УВАН і змальовані найближчі плани. Тут вміщено інформацію про початкові кроки становлення академії – нараду 16 листопада авгсбурзької групи вчених, які розробили і прийняли положення про УВАН, а також про ініціативну нараду членів колишніх українських наукових установ (Всеукраїнського Археологічного Комітету, Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, Празького Історико-Філологічного Товариства) 5 грудня 1945 р., на якій вирішено було утворити першу наукову групу – групу Передісторії і ранньої історії з допоміжними науками¹⁷. Розповідається тут і про інавгураційне засідання академії, на якому виступив Лев Чикаленко з інформацією про створення УВАН і її першої наукової групи¹⁸ та проф. Петро Курінний з доповіддю про пам'ятки Київської Русі в Кракові (опубліковано у першому випуску “Бюлетеня”)¹⁹. Далі було вміщено інформацію про наукові конференції, які відбулися за звітний період, перераховані доповіді, що на них прозвучали. Повідомлялось також про обрання керівних органів цих груп та плани майбутньої роботи. Таких груп за перше півріччя було створено сім: Передісторії та ранньої історії з допоміжними дисциплінами (керівний член – В.Щербаківський, члени президії – Л.Чикаленко та М.Антонович (секретар)), Історії та теорії літератури (керівний член – Л.Білецький, заступник – В.Дорошенко), Мовознавчу (керівний член – Я.Рудницький, заступник – П.Ковалев, учений

¹⁵ Там само. – С.5.

¹⁶ Ця система продовжувала існувати і в УВАН у США, про що свідчить листування О.Оглоблина з В.Міяковським та іншими особами, яке зберігається в Архіві УВАН у США та в архіві О.Оглоблина в Кенті (Огайо, США).

¹⁷ Українська Вільна Академія Наук в перше півріччя її існування // Бюлетень УВАН. – 1946. – №7: (Липень). – С.1.

¹⁸ Чикаленко Л. Об'єднання наукової роботи // Там само. – №1. – С.1–4.

¹⁹ Курінний П. Пам'ятки Княжої Русі в Кракові // Там само. – С.7–8.

секретар – В. Чапленко), Орієнталістичну (керівний член – В. Шаян, заступник – В. Державин), Мистецтвознавчу (керівний член – В. Січинський, заступник – В. Блавацький, учений секретар – Д. Горняткевич), Зоології (керівний член – С. Шостак, заступник – М. Гриневич, учений секретар – Д. Зайцев), Педагогіки та психології (керівний член – Г. Ващенко, заступник – Ю. Бобровський). У цій статті вміщено було й інформацію про засідання керівних членів груп УВАН 25 квітня 1946 р., на якому було прийнято зміни в “Положенні про УВАН” та обговорено видавничі плани. У статті також розповідалось про створення при УВАН самостійних організаційних одиниць, пов’язаних з нею в своїй праці – Центральної наукової бібліотеки, Товариства охорони українських пам’яток на чужині, Українського музею-архіву. Тут же містилась інформація про фонди бібліотеки (160 одиниць, крім книг окремих членів УВАН) та музею-архіву (різних документальних, друкованих, світлин та інших матеріалів – 4418 одиниць зберігання), їх роботу (проведення виставок). У цій статті також є дані про членів академії та дослідників, які брали участь у конференціях, на основі чого можна встановити коло вчених, наукова праця яких тією чи іншою мірою була пов’язана в цей період з УВАН.

Важливі пропозиції щодо форм наукової праці вніс Я. Рудницький у статті “На шляху до координації наукової праці на чужині”²⁰. Він запропонував в умовах еміграційного життя об’єднуватися в рамках УВАН не тільки за фаховим, а й за територіальним принципом, що було цілком виправданим при відсутності кількох представників однієї спеціальності в певному населеному пункті чи на певному терені. Прикладами такого об’єднання, на його думку, стали “Наукове товариство” в Мюнхені, “Громада науковців” у Авґсбурзі, “Культурно-Наукова Рада” у Фюргі тощо. Переважна більшість цих наукових об’єднань, на жаль, до сьогодні не стали об’єктом уваги з боку дослідників.

Важливе методологічне значення для розвитку історичної науки в діаспорі мала стаття Бориса Крупницького “З приводу історичних конференцій УВАН”, вміщена у 10 випуску “Бюлетеня” (жовтень 1946 р.)²¹. Автор запропонував переглянути притаманний тогочасній українській історичній науці принцип дослідження лише віддалених за часом подій, що призводило до занепаду вивчення модерної історії, певної зневаги до процесів, свідками яких дослідники ставали. Саме тому Б. Крупницький висловив думку про необхідність збирати якомога більше матеріалів про поточні події, участь окремих діячів у них та долю мас. Цьому процесу мало сприяти написання (і спонукування до написання) спогадів про події недавнього минулого, збір відомостей про таборове життя, дослідження української мартирології, накопичення документальних матеріалів, повідомлень

²⁰ Рудницький Я. На шляху до координації наукової праці на чужині // Там само. – №8–9: (Серпень–вересень). – С.1–4.

²¹ Крупницький Б. З приводу історичних конференцій УВАН // Там само. – №10: (Жовтень). – С.1–4.

преси та інших джерел – всього, що допомогло б майбутнім поколінням істориків вивчати історію українства ХХ ст.

Аналіз діяльності УВАН за рік було зроблено П.Курінним у статті “УВАН на новому етапі”²². Автор розкрив її роль у становленні української науки в діаспорі та передбачив перспективи її подальшого розвитку. Він відзначив не тільки здобутки, а й недоліки, пов’язані з об’єктивною історичною ситуацією – погіршенням матеріальної бази, що ускладнило проведення наукових конференцій і видання праць, невизначеністю юридичного статусу української еміграції. П.Курінний передбачив можливість переїзду частини дослідників з території Німеччини до інших країн, що мало б призвести до зміни організаційних форм співпраці. Зокрема, при збереженні УВАН як координатора наукової праці вона мала б сприяти створенню репрезентативних видань, налагодженню публікацій своїх членів, допомогу в науковій роботі, створенню належних умов праці, встановленню та підтримці міжнародних зв’язків і контактів. Усе це мало б гідно репрезентувати українську науку за межами України.

“Бюлетень Української Вільної Академії Наук” містить також документи, що є важливими джерелами до історії становлення УВАН, інформаційні повідомлення, які дозволяють відтворити події, пов’язані з цим процесом, та автореферати текстів доповідей, які прозвучали на конференціях. По суті, “Бюлетені УВАН” стали хронікою перших кроків її існування. Для вивчення цих матеріалів варто притримуватись хронології, розглянувши їх у послідовності друку.

Зокрема, у першому випуску “Бюлетеня” вміщено повідомлення про вже згадану нараду дванадцяти українських науковців 16 листопада 1945 р., які були представниками різних наукових товариств – Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, Празького Історично-Філологічного та інших, а також українських музеїв тощо. На ній розглядалися можливі форми об’єднання науковців в умовах еміграції, було обговорено і вдосконалено проект “Положення про УВАН”, обрано провід для проведення організаційної роботи. Увійшли до проводу проф. Д.Дорошенко, проф. В.Щербаківський, д-р Л.Чикаленко, представники Берлінського Наукового інституту та інших установ²³.

На наступних сторінках було вміщено “Тимчасове положення про Українську Вільну Академію Наук”, яке складалося з дванадцяти пунктів і обумовлювало основи діяльності УВАН. Тут було визначено, що УВАН “об’єднує з метою виключно наукової праці” наукові сили, які об’єднуються по групах відповідно до різних ділянок знання. Основою для створення групи є ініціативний провід, який пов’язаний з колишніми науковими інституціями (університети, наукові товариства, інститути, музеї тощо). Керівний член групи обирається нею на три роки на зборах простою біль-

²² Курінний П. УВАН на новому етапі // Там само. – №11–12: (Листопад–грудень). – С.1–3.

²³ Нарада українських науковців // Там само. – №1. – С.4.

шістю голосів. Керівництво УВАН здійснюється нарадою керівних членів під головуванням Президента УВАН, який обирається простою більшістю з числа керівних членів на один рік. На той же час при потребі обирається заступник Президента УВАН та вчений секретар з числа керівних членів. Робота УВАН відбувається як на індивідуальному, так і на колективному рівні за певним планом. Плани праці групи визначаються характером роботи окремих членів, складаються керівним членом та затверджуються нарадою керівних членів УВАН. Члени УВАН звітують про результати наукової роботи на одній з конференцій трьох рівнів – на зборах членів УВАН даної місцевості, на широких конференціях членів даної групи з різних місцевостей, на спільних конференціях усіх груп. Вибір для конкретної доповіді конференції певного рівня робить керівний член даної групи або нарада керівних членів. По мірі потреби УВАН влаштовує наукові з'їзди, академії тощо.

На сторінках першого випуску було вміщено також інформацію про створення групи передісторії та ранньої історії з допоміжними науками, інавгураційну доповідь П.Курінного, присвячену пам'яткам княжої Русі у Кракові, повідомлення про намічену на січень наукову конференцію групи та її програму. В останній названі прізвища і теми запланованих виступів, що дає можливість встановити, хто з науковців у цей час співпрацював з УВАН. Коротке повідомлення про створення наукової бібліотеки Академії розкриває деякі аспекти її становлення.

Другий випуск “Бюлетеня” містив детальну інформацію про проведену конференцію групи перед- та ранньої історії, яка відбулася в Авгсбурзі 25–28 січня 1946 р., а також про утворення постійної президії групи і президії УВАН, та про створення нових груп – мовознавчої і орієнталістичної. Зреферовано тут і відгуки у пресі про першу наукову конференцію УВАН. Наприкінці випуску надруковано програму конференції групи історії та теорії літератури спільно з групою мовознавства, присвячену Лесі Українці.

До третього випуску (березень 1946 р.) ввійшов детальний опис перебігу конференції груп історії й теорії літератури та мовознавчої, а також інформативні повідомлення про створення мистецтвознавчої групи УВАН і Товариства охорони українських пам'яток на чужині при УВАН. Тут було вміщено і Статут товариства, який передбачав його завдання, основним з яких було реєструвати, зберігати і опрацьовувати усі українські пам'ятки на чужині без огляду на їх часове або тереневе походження та закріпляти усі сліди перебування українців на чужині²⁴.

Важливе значення для розуміння процесу становлення науки в діаспорі мають реферативні матеріали, в яких було зроблено огляд статей і книг, що з'явилися “поза УВАН”, зокрема статті М.Чубатого в газеті “Свобода” про організацію наукових сил, в якій вміщено аналіз ситуації, що склалася в науці, і пропонувалися шляхи виходу з неї, а також рецензій Л.Білецького на працю Степана Гаєвського “Олександрія” в давній україн-

²⁴ Статут Товариства охорони пам'яток на чужині // Там само. – №3: (Березень). – С.9.

ській літературі” та В.Державина на видану на правах рукопису працю М.Антоновича “Чи були киммерійці в Україні: (До питання про походження киммерійців)”.

У четвертому “Бюлетені” було вміщено Програму наукової конференції всіх груп УВАН, а також докладне повідомлення про наукову конференцію мистецтвознавчої групи УВАН, яка відбулася 3–4 квітня, самоконспекти виступів на конференції (П.Курінного про принципи періодизації українського мистецтва, Д.Горняткевича про Миколу Самокиша, В.Державина до проблематики класицизму). Далі висвітлювався перебіг першої конференції Зоологічної групи УВАН. Уміщено й інформацію про створення Природознавчої групи УВАН. Завершували випуск традиційні вже розділи, де висвітлювалися відгуки преси на роботу УВАН і рецензувались праці, що виходили поза межами академії.

П’ятий “Бюлетень” містить інформацію лише про дві наукові конференції: коротку – про заплановану третю мовознавчу конференцію УВАН (9–10 травня 1946 р. у Фюсені), і дуже детальну – про Шевченківську конференцію всіх груп УВАН (24–25 квітня), на якій виступили Л.Білецький, Д.Дорошенко та інші. Тут було також подано конспекти та авторські конспекти вислуханих доповідей: Л.Білецького – про перебування Т.Шевченка в Яготині, Г.Ващенко – про погляди Шевченка на психологію мистецької творчості, С.Гаєвського (єпископа Сильвестра) – про основні принципи творчості Шевченка, Д.Чижевського – про деякі проблеми формального боку віршів поета, Я.Рудницького – про наголос у поезії Шевченка, Ю.Шереха (Шевельова) – про еволюцію поетичної мови Шевченка, В.Лева – про лексику ранньої творчості поета, С.Жука – про портрети Шевченка в скульптурі, П.Курінного – про Шевченка як дослідника пам’яток української культури, П.Мегика – про малярську творчість поета, Д.Горняткевича – про два малярські цикли Шевченка та О.Повстенка – про архітектуру в малярстві поета.

Шостий “Бюлетень” містить інформацію про перебіг III мовознавчої конференції УВАН, конспекти виступів В.Чапленка, В.Лева, В.Державина, Д.Чижевського, В.Мацяка, М.Пшепюрської, А.Коцевалова. Були тут опубліковані й конспекти двох доповідей на Шевченківській конференції, які не ввійшли до п’ятого випуску, – В.Січинського та П.Феденка. Решта матеріалів мала інформаційний характер: повідомлення про заплановані конференції груп історії літератури та мовознавства до 30-ліття від смерті І.Франка (29–30 червня 1946 р.) та конференцію Зоологічної групи УВАН, про створення групи Психології і Педагогіки, звіти про діяльність Товариства охорони українських пам’яток на чужині, наукової бібліотеки у Фюсені. Також тут було вміщено випуску з Постанови Президії Центрального представництва української еміграції (ЦПУЕ) в Німеччині від 4 червня про те, що центром наукової роботи на еміграції стає Українська Вільна Академія Наук, яка має об’єднувати всі наукові сили у всіх зонах окупації. Завершувало випуск традиційне повідомлення про відгуки преси на наукові конференції УВАН.

У цьому випуску “Бюлетеня” підводилися підсумки за півріччя діяльності УВАН і було вміщено змінене “Положення про УВАН”. Воно доповнювалося тезою про затвердження Народою керівних членів пропонуваного фаховою групою нових членів УВАН (п.5), а також трьома новими пунктами: 13 – про кошти УВАН, які складаються з асигнувань Центрального Представництва, надходжень від спеціально влаштованих концертів, вечорів тощо, а також прибутків від продажу видань, грошових пожертв тощо; про видатки УВАН і контроль за ними та про штамп і печатку академії (п.15).

У цьому випуску було вміщено інформацію про перебіг конференції, присвяченої Іванові Франку (з додаванням конспектів виступів), а також про заплановані наукові конференції Історичної та Мистецтвознавчої груп УВАН.

Восьмий-дев'ятий випуск “Бюлетеня” подавав перебіг першої наукової конференції Історичної групи УВАН, яка відбулася 6 липня. На початку повідомлялося про відокремлення цієї групи від групи передісторії та ранньої історії у липні 1946 р., про наради, що відбулися, обрання керівництва групи (керівний член – проф. Д.Дорошенко, заступник – проф. Б.Крупницький, вчений секретар – проф. В.Мацяк). Дійсними членами було обрано проф. М.Андрусюка, І.Витановича, В.Дубровського, М.Чубатого, О.Шульгина, А.Яковлева та о. д-ра Й.Скрутеня.

Відкрив конференцію проф. Д.Дорошенко доповіддю про розвиток науки за межами України у міжвоєнний час. Другу доповідь зробив проф. Б.Крупницький (її конспект було вміщено у “Бюлетені”). Крім того, було вміщено конспекти доповідей Н.Полонської-Василенко – про вивчення історії Південної України в ХХ ст., В.Мацяка – про деякі проблеми у дослідках найдавнішої доби, О.Пріцака – про Жванецьке перемир'я (за “Хронікою” Наїми), С.Жука – про український Петербург і його роль у будівництві Української держави. Було висвітлено також перебіг і конспекти доповідей (Д.Горняткевича, В.Гаєвського, В.Державина) Мистецтвознавчої групи УВАН.

Десятий “Бюлетень” містив інформацію про перебіг та конспекти тез наукової конференції Мовознавчої групи УВАН (проф. Д.Чижевського, В.Чапленка, Я.Рудницького, В.Лева, д-ра К.Кисілевського).

В останніх – десятому та одинадцятому випусках “Бюлетеня” було також вміщено матеріали конференцій – другої конференції групи передісторії і ранньої історії (9–10 листопада 1946 р.), де було зроблено доповіді проф. П.Курінним про діяльність групи за час від першої конференції, а також доповіді з проблематики конференції (М.Міллером, Л.Чикаленком, В.Петровим, А.Коцеваловим, В.Січинським, Я.Рудницьким, В.Мацяком, О.Оглоблиним, О.Пріцаком, П.Хрущем, Д.Горняткевичем, Н.Кордиш). Не менш важливою є інформація про другу конференцію Історичної групи УВАН з конспектами доповідей проф. О.Оглоблина – про українсько-шведський союз 1708 р., Б.Крупницького – про занепад Батурина, а також другу – про мазепіану в закордонних архівах, Д.Оляччина – про Івана

Мазепу. Вміщено у “Бюлетені” було і конспект доповіді, яка прозвучала на першій конференції історичної групи УВАН: О.Оглоблина – про “Історію Русів”. Як бачимо, у конференціях секцій брали участь не тільки їх члени, а й усі бажаючі науковці. “Бюлетень” №11–12 було завершено інформацією про конференцію сходознавчої групи УВАН з конспектом доповідей М.Антоновича, В.Дубровського та О.Пріцака.

Отже, навіть стислий огляд “Бюлетеня Української Вільної Академії Наук” дає можливість уявити процес становлення академії, участь у ньому науковців, які опинилися поза межами рідної землі. “Бюлетень УВАН”, по суті, став досить вдалою спробою створення хроніки її діяльності, а тезові конспекти доповідей, що прозвучали на конференціях, при врахуванні того факту, що частина їх так і не була пізніше опублікована, дають уявлення про проблематику наукових досліджень. У цілому, у поєднанні з іншими джерелами, “Бюлетені УВАН” 1946 р. уможливають відтворення подій початкового етапу існування Української Вільної Академії Наук і тому це джерело заслуговує на публікацію.